

Eynulla MƏDƏTLİ

Tarix elmləri doktoru

Deyirlər ki, şairlər seçilmişlərdir. Söz yoxdur ki, şairlik uca Yaradanın özündən gəlir. Xəlq etdiyi irili-xırdalı hər varlıqda: asimandan tutmuş, yerin təkincə, ali varlıq olan insandan tutmuş, kiçik böcüyədək, bir sözlə, aləmi təşkil edən canlı-cansız hər şeydə ilahi bir nizam vardır. Şairin şeirindəki nəzm, nizam, məzmun, qafiyə, sözlərin və sətirlərin ahəngi, dərindən ilvə fikirlərin və düşüncələrin bədii və fəlsəfi ifadəsi ona verilən fəvqə bir istedad, özünəməxsus bir eşq payıdır, şairin zəhməti ilə birləşib yaradıcı gücə malik olur və onun ilhamının, zəkasının, hiss və həcəninin diktəsi ilə şeirə çevrilir, dastana dönür. Bu tale payından Ramiz Qusarçaylının da qismətinə düşüb. Ustad Şəhriyar demişdir: "Şair ola bilməzsən, oğor anan doğmasa şair". Ramiz sanki ana südü ilə Vətən eşqini də elə içib ki, bu eşq onun bütün hüceyrələrinə hopub, varlığının mahiyyətinə, cəvharına çevrilib, onun şəxsiyyətini zaman keçdikcə zənginləşdirib və sonunda mübariz ruhlu bir Vətən savaşçısına çevirib. Vətən torpaqları düşmən işğalına düşəndən qalibyyətli Vətən müharibəsinə qədər şeiri ilə döyüşüb, xalqımızda, xüsusən gənclərimizdə qələbə ruhunu, zəfər eşqini yaşadıb, hər vaxt inanıb ki, "yatmış vulkan" bir gün oyanacaq, onda Məmməd Arazın da, Xəlil Rzanın da, Bəxtiyar Vahabzadənin də, Qarabağ dərini özü ilə məzara aparan bütün vətənpəvərlərimizin də ruqları şad olacaqdır. Bu nikbin ruh Ramizin bir-birindən monalı, ürəkləri rıqqətə gətirən, damarlardakı qanı coşdurən Vətən şeirlərinin hamısına xasdır. R.Qusarçaylı bir şeirində deyir:

*Davam nə can davasıdı,
Nə də yorğan davasıdı,
Azərbaycan davasıdı,
Ayrı dava mənlilik deyil.*

R.Qusarçaylı illər öncə "Azərbaycan bayrağı" adlı möhtəşəm şeirini yazanda bir şair fəhmi və Vətən aşığı inancıyla ömin idi ki, müqəddəs bayrağımızın "kölgəsi düşən torpağı gözlərinə çəkmək" ona nəsib olacaq. Onun Azərbaycan bayrağına bu özünəməxsus müraciətindəki ümidi, bir gün zəfər bayrağımızın düşməndən azad olunan bütün torpaqlarımızda qürurla dalğalanacağına inamı sükrətlər olsun ki, 44 günlük Vətən savaşında gerçək oldu. Xalqımızın azadlıq müharibəsində Ali Baş Komandan, Azərbaycan ordusu, Azərbaycan xalqı demir yumruq olaraq monfur düşmənin başını əzdi. Şairin min bir möhəbbətlə vəsf etdiyi Azərbaycan bayrağı da azad torpaqlarımızda, cənnət Şuşamızda dalğalandı.

R.Qusarçaylı ilə 2020-ci ilin sentyabrında, İkinci Qarabağ müharibəsinin başlamasından bir neçə gün əvvəl Qusardakı görüşümüzə bu qənaətə gəlmişdim ki, Qubada yaşayıb-yaradan bir sadə Vətən aşiqinin hələ çox-çox nisgilləri var, taledən və zəmanədən, cəmiyyətdən və dövlətdən nə qədər umacaqları var:

*Çiçəksiz çəmənə neymirəm axı,
Ürəksiz bədani neymirəm axı,
Şuşasız Vətəni neymirəm axı,
Qayıtarın Şuşamı, qayıtarın mənə.*

Şairin Vətən dördünün miqyası çox genişdir, onun tükənməz, bu taylı, o taylı Azərbaycan sevgisi kimi. Bu təbii hissələrinin bir qismini belə ifadə etmişdi:

*Sən Arazın, Samurun umuduna bələndin,
Səni ağlar Göyçənin buluduna bələndin,
Dərbəndin dörd hiçqıran sükutuna bələndin,
O tayımda Savalan, bu tayımda Şahdağı,
Azərbaycan bayrağı!*

13 iyul 2021-ci ildə Qusarda Ramiz Qusarçaylı ilə yenidən görüşdük. Bu dəfə R.Qusarçaylı təkə dəyüşə çağırən şair kimi deyil, 44 günlük savaşda ordumuzla bərabər "Azərbaycan bayrağı" ilə vuruşan şairimiz kimi qarşımdaydı. Görkəmli tarixçi alim və tanınmış şair Şahin Fazil ilə bərabər möhtəşəm qələbəmizi bu qələbənin komandanı və sükançısı möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin, qüdrətli ordumuzun və qəhrəman xalqımızın tarixi zəfəri kimi dəyərləndirəndə R.Qusarçaylı üç il əvvəl yazmağa başladığı "Vətən" poemasını bitirdiyini, yaxın günlərdə nəşr ediləcəyini söyləmişdi. Bəzi parçalarını keçən ilki görüşümüzə şairin öz dilindən dinlədiyim bu əsər, əslində maraqlı poetik

*Varıydı hər xalqın yurdu, ölkəsi,
Üçündən ikisi türk ölkəsiydi.
Şumerin bir qolu
Türk sülaləsi,
Dili də türk dili,
Azər səsiydi.*

Ölkəmizin ərazisində bərqərar olmuş dövlətləri bir-birinin ardınca sadalayıb xarakterizə edən şair türk dövlətçiliyinin ən qədim əsərlərindən çağımızadək onlarla dövlət quruluşunu, dövlətçilik mədəniyyəti nümunələrini hüsn-rəğbətli şərhlər edir. Onların yaddəli bədxah düşmənlərlə mübarizəsindən söz açır, xalqımızın zülmə baş oymədiyini, zalımın da cəzasını layiqincə verdiyini vurğulayır:

*Tomris, -
şah xanımı Massagetlərin,
Turanın ər kimi xanım şahıydı,
Ağlı, dərrakəsi, zəkası dərini,
Vüqarı, -
müqəddəs qıblagahtı.*

Dastanda orta çağlarda fars, ərəb, moqol işğallarına, rus basqınlarına sinə görə Vətənimizin bütün ağrılarına da izləmək olur. İyini zamanında Azərbaycan dövlətlərinin və ölkəmizin müxtəlif əsrlərdə yaşamış müstəqilliklərinin Şərqi mədəniyyətinə önəmli tövsiyəsi də burada öz əksini tapır.

Qusarçaylı aşığıdır, sevgilisi Vətəndir

Bu yazı Vətənimizin dilbər guşələrindən olan Qusar rayonunun Çiləgir kəndində 15 iyul 2021-ci il tarixində Ramiz Qusarçaylının "Vətən" poemasının təsirindən duyğulanaraq qələmə alınmış və müəllifə təqdim edilmişdi. Bu günlərdə bu möhtəşəm poemanın nəşr edilməsi mənə bəzi düşüncələrimi "Ədəbiyyat qəzeti"nin dəyərli oxucuları ilə bölüşmək istəyi yaratdı.

tərdə yazılmış tarixi-fəlsəfi epopeya-dastandır, musiqi diliylə ifadə etsək, Vətən taleyinin möhtəşəm simfoniyasıdır.

Bu əsərdə şair şirin dastan dilində Azərbaycanın beş min illik tarixinin ən parlaq, cazibədar məqamları yüksək bədii ustalıq, içdən gələn can yangısı ilə təsvir və şərh edilməklə yanaşı, eyni zamanda poetik dildə təhlil edilir və dəyərləndirilir, tariximizin acı dərsləri və çıxarmalı olduğumuz nəticələr qabardılır. R.Qusarçaylı demək olar ki, Azərbaycan tarixinin elmə məlum olan bütün önəmli məqamlarını öz fitri istedadından süzülüb gələn bədii sözün qüdrətli möhərrətlə canlandırma bilməmişdir. Lakin monim qonaqatımda, burada şair tarixin özündən çox, onun fəlsəfəsinə nüfuz edir, tarixi olayların məntiqi zəncirli bir-birini şərtləndirdiyini ortaya qoyur, onlar arasında sobob və nəticə əlaqələrini vurğulamaqla günümüz üçün çox vacib tarix dərslərini oxucuya təqdim edir.

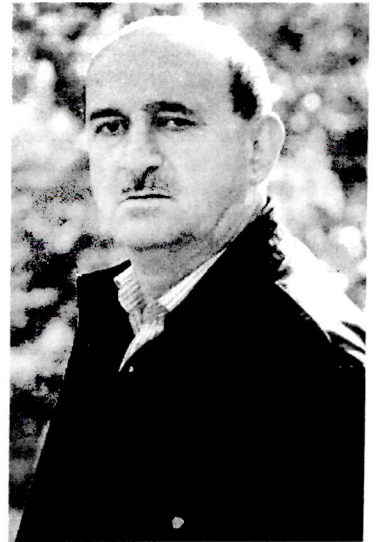
Bu bənzərsiz əsərdə ölkəmizin ərazisində ən qədim dövrün arxeoloji mədəniyyətlərindən də söz açılır. İnsanın insanlaşması prosesi izlənilir, tayfalaşma, xalqın, dil və mədəniyyətin formalaşması, bölgənin qədim dövlət quruluşlarının təşəkkülü və onların qarşılıqlı əlaqələrindən cəlbədirici bir üslubda bəhs edilir:

Azərbaycanın tarixinə miladdan üç min il əvvəldən özü bəri poetik gözlənti edən, xalqımızın böyük türk dünyası və digər qonşu xalqlarla birgə, qarşılıqlı tomaslarından, baş verən xarici toqquşmalardan və daxili çəkişmələrdən söz açmaqla kifayətlənməyən şair oxucunun qarşısında yüzrlə sual qoyur: nədən belə şanlı keçmiş, Avropadan da çox əvvəl yüksək intibah mədəniyyətinə sahib olan, dünya mədəniyyətini və fəlsəfi fikrini öz dəyərli töhfələri ilə zənginləşdirən ölkəmiz XVIII-XIX əsrlərdə işğallara məruz qalaraq bölünüb paramparca edilmiş, özge boyunduruğu altında uzun illər azadlıq və müstəqilliyin həsrətini çəkmişdir. XX əsrin əvvəllərində qazanılan istiqlaliyyətin rus işğalı ilə yenidən itirilməsi, 1991-ci ildə təkrar qazılan müstəqillik və onun üzvləşdiyi problemlər, torpaqlarımızın Ermənistan tərəfindən işğal və xalqımıza 30 ildə edilən haqsızlıqlar üsyankar şair dili ilə möhərrətlə təqdim edilir.

Tariximizi bir tarixçi peşəkartlığı və şair duyumu ilə vərəqləyən, xüsusilə də taleyüklü tarixi-siyasi hadisələrə qiymət verən şairin qəlbində kök atan və onu gəymədən əsir Qarabağın, uzun illər işğaldə qalan digər torpaqlarımızın nisgili, eyni zamanda XIX əsrin əvvəllərindəki Rusiya-İran müharibələri nəticəsində (əslində bu, Rusiya-Azərbaycan müharibələri adlandırılmalıdır, çünki müharibə Azərbaycan ərazisində, Azərbaycanla aparılırdı - E.M.) Vətənimizin insafsızcasına parçalanıb ayrı salınmasından doğan ağrısı bir-birinə qovuşmuşdur:

*Böldü məmləkəti,
böldü min yərə
Böldü,
parçaladı müqavilələr, -
Kürəkçay, -
kələk-çay müqaviləsi,
Türkmənçay,-
Türkman - vay müqaviləsi,
Güllüstan,-
küllüstan müqaviləsi...*

Poemada XX əsrin əvvəllərində Cümhuriyyətə aparan yol, onun ideyası və təcrübəsini həyata keçirən dahi mütəfəkkir və siyasətçilərimiz, onların fəaliyyəti, nəticədə ilk müstəqil milli dövlətimizin qurulması möhərrətlə nəzəmə çəkilmiş, xalqımıza qarşı ermənilərin törətdiyi soyqırımları, qarşda Türkiyənin siyasi dostluğu və türk ordusunun xilasçılıq missiyası, ardınca yeni Rusiyanın yeni işğalı, xalqımıza qarşı irticaçı təzyiqlər, edamlar və sürgünlər, dada-baba yurdlarından zorla köçürmələr, bunlar azmış kimi, di-

limizə və adımıza qarşı təcavüzlər özünəməxsus şəkildə qələmə alımb:

*Səni Sibir-Sibir səpələdilər,
Səni qəbir-qəbir qəpələdilər,
Səni çadır-çadır təpələdilər,
Mən səni qoruya bilmədim, Vətən...*

Qeyd etdiyimiz kimi, bu möhtəşəm əsərin ən ağır hissəsi Qarabağla bağlıdır. Məkrli havadərslərinə arxalanan təcavüzkar Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü, otuz illik işğal və onun acı nəticələri şairin qəlbinə elə yaralamışdı ki, bu yararı yalnız Qələbə sağılda bəlirdi.

Dastanda 15 iyul 1993-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin xalqın ısrarlı tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışı və bundan başlanan Qurtuluş yolu realistik qələmlə ustalıqla təsvir edilmişdir:

*Xalqın etibarı, xeyir-duası,
Sarsılmaz birliyi, əqidəsiylə,
Heydər Əliyevin siyasi kursu,
İlham Əliyevin iradəsiylə
Başlandı ölkənin yeni erası.
Səsləndi ölkənin yekdil səsiylə,
Qələbə müjdəli simfoniyası...
Coşdu "Dəmir yumruq" əməliyyatı,
Dağlar silkələndi gurultulardan,
Qayalar titrədi nəriltilərdən,
Boğuldu əcayib iniltilərdən,
Erməni-erməni zarıdı düşmən,
Öldü niyyətləri, öldü kamları,
Döndü cəhənnəmə istehkamları...*

Dastanın bu hissəsində xalqımızın və ordumuzun Qarabağ savaşına dair şeirlər xüsusi yer tutur. R.Qusarçaylının Qarabağsız keçən bədbinlik illərində qələmə aldığı nisgil və təəssüf şeirlərindən fərqli olaraq burada artıq zəfər nəğmələri səslənir. Vaxtilə bir şeirində:

*Düşməndən dərs yükü alıb,
Dərdinə daldığım Vətən.
Qarabağda "2" alıb,
Sinifdə qaldığım Vətən.
Yaxud:
Səni ATƏT-ATƏT uduzdum, Vətən,
BMT-BMT uduzdum səni.
Səni Sammit-Sammit uduzdum, Vətən,
Qətnamə-qətnamə uduzdum səni...*

- deyən şair indi qalibiyyətlə başını dik tutaraq hər kəsin eşidə biləcəyi gur səslə deyir:

*Səni qazi-qazi qaytardım, Vətən,
Qəhrəman-qəhrəman qaytardım səni.
Səni şəhid-şəhid qaytardım, Vətən,
Cana can, qana qan qaytardım səni.*

Nəhayət, R.Qusarçaylının "Vətən" dastanı həm də az rast gəlinən müasir siyasi lirikamızın örnək ola biləcək nümunəsidir. Buradakı çağırışlar, gələcəyə səslənişlər tamamilə realdır, ölçatandır, baş tutandır, təki ürəklərdə Vətən sevgisi olsun! Cəsarətlə deyə bilərik ki, "Vətən" poeması hər kəsin oxumalı olduğu bədii tarix dərslidir, tədris proqramlarına salınaraq öyrədilməli, onun əsasında televiziya-radio verilişləri hazırlanmalı, səhnələşdirilməli, bir sözlə, xalq arasında geniş yayılmalıdır. Çünki bu, tarixi yaddaş məsələsidir, indiyədək çəkdiklərimizin çoxu unutanlığımızdan qaynaqlanmışdır. Öbədi qardaşlıq telləri ilə bağlandığımız qardaş Türkiyəmizə və türk dünyasına münasibət və buradakı çağırışlar indiki və gələcək nəsillərə ön böyük ismarıqdır.

Əminəm ki, bu qiymətli kitab əl-əl gələcək, sevimli şairimiz Ramiz Qusarçaylı da 44 günlük Vətən savaşının höyəcanlı günlərində olduğu kimi hər bir vətəndaşımızın, soydaşımızın evinə, ailəsinə təkrar daxil olacaq, böyüklü-küçüklü hər kəs onun sözləri ilə deyəcək:

*Vətən!
Bir ürəkdə döyünən candır,
Qarabağ bizimdir, -
Azərbaycandır!*

Bir də əminəm ki, "Vətən" dastanına dair çoxlu məqalələr, şərhlər yazılacaq, dəyərləndirmələr ediləcəkdir. Ədəbi-bədii irsimizin, tariximizin açılmamış qatlarına, örtülü saxlanmış mətləblərinə nüfuz edən bu əsər tarixi Vətənimizin hər yerində, həmçinin ayrı-ayrı ölkələrdə sakin olan bütün həmvətənlərimizin qəlbində dərin hüsn-rəğbət qazanacaqdır.